



## Lise Öğrencilerinin Kariyer Uyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisinde Gelecek Yöneliminin Aracı Rolü \*

Ayten Bölükbaşı <sup>1</sup>, Oğuzhan Kırdök <sup>2</sup>

### Öz

Bu araştırma, lise öğrencilerinin kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracı rolünün olup olmadığının incelendiği ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma grubu, lise 9., 10., 11. ve 12. sınıfa devam etmekte olan 321 kız, 296 erkek olmak üzere toplam 617 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 14 ile 18 yaş aralığındadır. Araştırmada lise öğrencilerinin kariyer uyumuna ilişkin veriler "Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği", yaşam doyumuna ilişkin veriler "Yaşam Doyumu Ölçeği", gelecek yönelimine ilişkin veriler ise "Yaşam Yönelimi Testi" ve "Umut Ölçeği" toplam puanı yoluyla elde edilmiştir. Ayrıca kişisel bilgiler için "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde korelasyon analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ve aracılık analizi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS ve AMOS programları kullanılmıştır. Araştırmada yapılan analizler sonucunda kariyer uyumunun yaşam doyumuyla ilişkisinde gelecek yöneliminin tam aracılık rolüne sahip olduğu bulunmuştur.

### Anahtar Kelimeler

Kariyer uyumu  
Yaşam doyumuna  
Gelecek yönelimi  
Lise öğrencileri  
Aracılık analizi

### Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 10.08.2018  
Kabul Tarihi: 06.05.2019  
Elektronik Yayın Tarihi: 20.09.2019

DOI: 10.15390/EB.2019.8090

### Giriş

Yaşamda verilen kararlardan belki de en önemlisi olan kariyer, yaşamın önemli bir boyutunu temsil etmektedir. Super (1990) kariyer kavramını, bireyin yaşamı boyunca kariyer ile ilgili karşılaştığı olayların toplamı olarak gelişimsel bir açıdan tanımlamaktadır. Kariyer, yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Ginzberg, 1984; Super, 1990). Savickas (2008) kariyer kavramını, meslek öncesinde, mesleki süreçte ve meslek sonrasında sahip olunan görevleri, serbest zaman faaliyetlerini, toplumda üstlenilen diğer rolleri ve bütün bu roller gerçekleştirilirken bireye özgü uyumu ve gelişimi olarak ifade etmektedir. Gelişimsel bakış açısı ile değerlendirildiğinde ise kariyer, bireylerin yaşam boyu sahip olduğu rollerin tamamını yansıtmaktadır (Herr, Cramer ve Niles, 2004).

Ergenlik döneminde olan bireyler, kariyer gelişimi açısından kritik bir dönem içinde olduğu ifade edilebilir. Gelecekteki kariyeri için hazırlanmak ergenlik döneminde gerçekleştirilmesi gereken önemli gelişim görevlerinden birisidir (Erickson, 1968; Super, 1990). Dünya genelinde, bu hazırlık süreci için ergenlere başarılı kariyer hazırlığı yapmalarında yardım etmenin önemi ve gerekliliği

\* Bu makale Ayten Bölükbaşı'nın Oğuzhan Kırdök danışmanlığında yürüttüğü "Lise öğrencilerinin kariyer uyumu ve yaşam doyumunu ilişkisinde iyimserlik ve umudun aracı rolü" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş ve 2. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş sürümüdür.

<sup>1</sup> Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, [ayten.bolukbasi2@gmail.com](mailto:ayten.bolukbasi2@gmail.com)

<sup>2</sup> Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, [okirdok@gmail.com](mailto:okirdok@gmail.com)

vurgulanmıştır (OECD/ European Communities, 2004). Okul sürecinde iyi bir kariyer hazırlığına sahip olmak, iş arama, iş bulma ve kariyer sonuçlarının da zenginleşmesine yardımcı olmaktadır. Böylece okuldan işe başarılı bir geçiş süreci gerçekleşmektedir (Creed ve Hughes, 2013; Hirschi, Niles ve Akos, 2011).

Günümüzde bilgi ve teknolojinin hızlı değişimiyle yaşamın birçok alanında olduğu gibi kariyer örüntüleri ve süreçleri de geçmişe kıyasla daha az öngörülebilir ve böylelikle de daha karmaşık bir hale gelmiştir. Savickas (1997, 2005) da bu karmaşık süreçte bireylerin kariyer gelişimi sürecinde birey-çevre bütünleşmesine odaklanan ve bireylere karşılaşılabilecekleri olası problemlerin çözümünde yardımcı olabileceği düşünülen kendini düzenleme kaynaklarına vurgu yapan Kariyer Yapılandırma Kuramı'nı geliştirmiştir. Bu kuramın temel bir yapısı olan kariyer uyumu kavramı, yaşam boyu süren kariyer gelişimi sürecinde, kariyer alanında öngörülen görevleri yerine getirmede, mesleki geçişlerde ve mesleki travmalarla başa etmede yardımcı olan psikososyal yapı olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda kariyer uyumu bireyin kariyer sürecinde karşılaşılabilecekleri olası engellere yönelik hazırlıklı olmasının bir göstergesidir (Savickas, 1997). Savickas (2002, 2005), kuramında kariyer gelişimini; bireylerin kişisel ihtiyaçları ile sosyal beklentilerinin bütünleşmesi ve bu şekilde de çevreye uyum sağlaması olarak ifade etmiştir. Ayrıca, kariyer gelişim sürecinin olumlu olması bireylerin mesleki gelecek oluşturmaları, psikolojik ve fiziksel iyilik hali ile sosyal kabul sağlaması ve genel yaşam kalitesi üzerinde etkili olmaktadır (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Mesleki gelecek, psikolojik iyilik hali ve yaşam kalitesi gibi kavramlar günümüzde yeni bir psikolojik bakış açısı oluşturan ve bireyin kişisel kaynaklarına ve güçlü yanlarına odaklanan pozitif psikolojinin içerisinde yer almaktadır (Rottinghaus, Day ve Borgen, 2005; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000).

Kariyer uyumuyla ilişkili pozitif psikoloji alanındaki kavramlardan biri de yaşam doyumudur (Büyükgöze-Kavas, Duffy ve Douglass, 2015). Yaşam doyumunu, bireylerin yaşamlarını genel yaşam kalitesi açısından değerlendirmeleri ve iyi oluşun temel bileşeni olarak görülebilir (Diener, Diener ve Diener, 1995). Yaşam doyumunu alanları; iş, aile, serbest zaman, sağlık, para, benlik ve kişinin yakın çevresinden oluşmaktadır (Diener ve Lucas, 1999). Yaşam doyumunu özellikle öğrenciler için okul, benlik, aile, arkadaş ve yaşam çevresini kapsamaktadır (Huebner, Laughlin Ash ve Gilman, 1998). Bir meslek edinmeye hazırlanan öğrenciler, gelecekte bir iş sahibi olmak için de karar verme sürecindedirler (Masdonati ve Fournier, 2015). Araştırmalar bireylerin, arzulanan görevleri yerine getirebildiklerine inandıklarında ve bir iş sahibi olduklarında daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğunu göstermektedir (Haar, Russo, Sune ve Ollier-Malaterre, 2014). Ayrıca, bireylerin mesleki hedefleri olduğunda ve kariyerleri konusunda bir karar verdiklerinde, yaşam doyumlarının da olumlu yönde etkilendiği (Nota, Soresi, Ferrari ve Ginevra, 2014) ve bireyin kariyer uyumunun yaşam doyumunu ile pozitif ilişkili olduğuna yönelik çalışmalar alanyazında bulunmaktadır (Hirschi, 2009; Maggiori, Johnston, Krings, Massoudi ve Rossier, 2013; Santilli, Marcionetti, Rochat, Rossier ve Nota, 2017; Santilli, Nota, Ginevra ve Soresi, 2014). Ancak kariyer uyumu ve yaşam doyumunu arasındaki etki ve ilişkinin dolaylı etkenleri olabilir. Bireyin geleceğe yönelik düşünce ve duygularını yansıtan ve hem kariyer uyumu (Santilli vd., 2014) hem de yaşam doyumunu (Bailey, Eng, Frisch ve Snyder, 2007; Wong ve Lim, 2009) ile ilişkisi olan gelecek yönelimi de bu araçlardan birisi olabilir.

Diğer bir pozitif psikoloji kavramı olan gelecek yönelimi, geleceğe yönelik düşünceleri ve duyguları yansıtan, çoklu gelecek senaryoları tasarlama becerisidir (Atance ve O'Neill, 2001; Stoddard, Zimmerman ve Bauermeister, 2011). Ayrıca, gelecek yönelimi bireylerin gelecekle ilgili öznel görüşleri olarak da ifade edilebilir (Di Maggio, Ginevra, Nota ve Soresi, 2016; Seginer, 2009). Bir başka ifade ile gelecek yönelimi güdüleyici, duyuşsal ve bilişsel süreçleri kapsayan (Ginevra vd., 2016) umut ve iyimserlik olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır (Bryant ve Cvengros, 2004; Ginevra vd., 2016; Peterson ve Seligman, 2004; Santilli vd., 2017). Mevcut bu çalışma için de umut ve iyimserlik tek bir yapı olarak ele alınarak beraber kullanılmıştır. Bu bileşenlerden biri olan umut, "hedefe ulaşabileceğine yönelik karar verme ve hedefe ulaşabilecek yolları planlamaya ilişkin duyumlardan türeyen bilişsel yapı" olarak tanımlanmıştır (Snyder, Irving ve Anderson, 1991b). Snyder, Feldman, Taylor, Schroeder ve Adams (2000) umutlu düşünmenin bireyin gücünü geliştiren önemli bir role sahip olduğunu

vurgulamıştır. Ayrıca, umut kavramının olumlu doğasına paralel olarak umut seviyesi yüksek öğrencilerin, umut seviyesi düşük öğrencilerle kıyaslandığında daha zor hedefler oluşturma eğiliminde olduklarını bulmuştur. Gelecek yöneliminin bir diğer bileşeni olan iyimserlik, “kötü şeyler yerine iyi şeylerin olacağına inanmaya” yatkınlığı yansıtmaktadır (Scheier ve Carver, 1985). İyimser bireyler, zorlu durumlar ile daha etkili başa çıkma becerileri göstermektedir (Chemers, Watson ve May, 2000; Gagne ve Shepherd, 2001). Lise öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada iyimserliğin; kariyer amaçları, kariyer planlama ve kariyer keşfinin yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır (Patton, Bartrum ve Creed, 2004). Üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen bir diğer çalışmada ise kariyer uyumu ve iyimserlik arasında güçlü bir ilişkinin olduğu vurgulanmıştır (Rottinghaus vd., 2005).

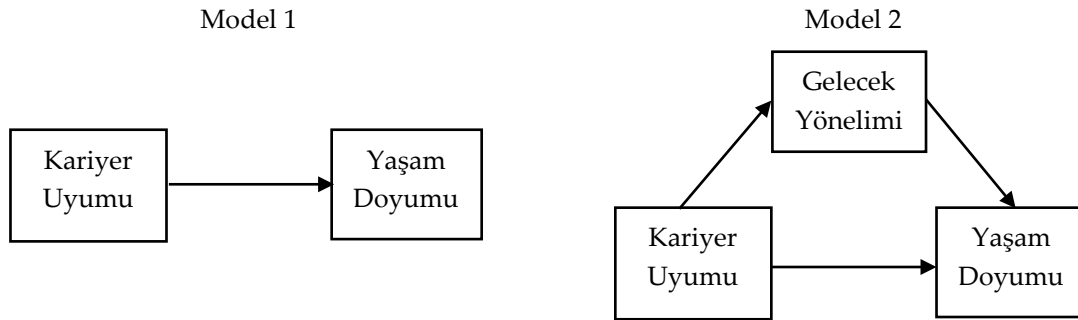
Lise yılları, ergenlerin gelecekleri hakkında kararlar verdikleri “keşfetme” olarak tanımlanan bir dönemdir (Super, 1990). Aslında, ergenler gelecek yönelimi aracılığı ile amaçlarını takip eder, davranışlarının sonuçları hakkında tahminlerde bulunur ve şimdinin geleceklerinin temel yapısını oluşturduğunun farkına varır (Ferrari, Nota ve Soresi, 2010; Laghi, D'Alessio, Pallini ve Baiocco, 2009). Yine de ergenler kendileri için kariyer kararları vermekte zorlanabilmektedir (Blustein, 2011). Özellikle 20. yüzyılın başlangıcında kariyer danışmanları tarafından doğru meslek seçimi olarak bireyin sahip olduğu yeteneklerine uygun bir iş ile eşleşmesi vurgulanırken günümüzde artık bireylerin önceden kestirilemeyen ve süreklilik göstermeyen çalışma hayatının özelliklerine uyum göstermeleri beklenmektedir (Savickas vd., 2009). Geleceğe yönelik düşük düzeyde umut ve iyimserliğe sahip ergenler geleceğe yönelik eğitim ve mesleki planlar yapmada ve bu süreçte karşılaşılan engellerle başa çıkmada yüksek umut ve iyimserliğe sahip ergenlere göre daha fazla zorlanmaktadır (Niles, Amundson ve Neault, 2011; Savickas, 2013). Bu açıdan, gençler kariyerleri ve çalışmalarını hakkında kararlar verirken gelecek yönelimi temel bir role sahiptir (Chua, Milfont ve Jose, 2015). Geleceğe yönelik olumlu tutumların sağlık ve iyi oluşla ilişkili olmasından dolayı geleceğe yönelik olumlu tutumlara sahip olan bireylerin, uyum gösterme becerilerin gelişimi de kolaylaşmaktadır (Sun ve Shek, 2012). Bununla birlikte gelecek yönelimli bireyler mevcut davranışlarının gelecekteki sonuçlarını tahmin edebilir ve böylelikle de gelecekte amaç ve arzuları doğrultusunda davranışlarını düzenleyebilir (Avcı, 2013; Bembentuy ve Karabenick, 2004; Schuitema, Peetsm ve Van der Veen, 2014). Alanyazın incelendiğinde kariyer uyumu ile yaşam doyumunun arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin aracı rolünü ortaya koyan iki çalışmaya rastlanmıştır. Santilli ve diğerleri (2017) İsviçreli ve İtalyan ergenlerle yaptıkları çalışmada kariyer uyumu ile yaşam doyumunun arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin İsviçreli ergenlerde tam aracı, İtalyan ergenlerde kısmi aracılık gösterdiğini bulmuşlardır. Benzer bir çalışmayı İtalyan ve İspanyol üniversite öğrencileriyle yapan Cabras ve Mondo (2018) ise hem İtalyan hem de İspanyol üniversite öğrencilerinde kariyer uyumu ile yaşam doyumunun arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin kısmi aracılık gösterdiğini bulmuşlardır. Kariyer uyumu ile yaşam doyumunun arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin aracı rolünü inceleyen bu modelin Türkiye’de lise öğrencilerinde daha önce test edilmemiş olması ve gerçekleştirilecek bu çalışma ile modelin genellenebilirliğini zenginleştirerek ilgili alanyazına katkı sunulması hedeflenmektedir. Bütün bu açıklamaların ışığında bu çalışmanın amacı lise öğrencilerinde kariyer uyumu ve yaşam doyumunu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracı rolünün olup olmadığını incelemektir.

## Yöntem

### Araştırma Modelleri

Bu araştırma lise öğrencilerinin kariyer uyumunun yaşam doyumu ile ilişkisinde gelecek yöneliminin aracı rolünün olup olmadığını incelemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın modelleri Şekil 1' de sunulmuştur.



Şekil 1. Araştırma Modelleri

Şekil 1'de görüldüğü gibi Model 1'de kariyer uyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Model 2'de ise kariyer uyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin aracılığı incelenmiştir.

### Araştırma Grubu

Araştırma grubu Adana ilinin dört merkez ilçesindeki toplam 617 lise öğrencisinden (321'i kadın, %52; 296'sı erkek, %48) oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 14-18 aralığında değişmektedir ( $\bar{x}=16.08$ ,  $sd=1.09$ ). Öğrencilerin 158'i 9. sınıf (%25.6), 160'ı 10. sınıf (%25.9), 153'ü 11. sınıf (%24.8) ve 146'sı 12. sınıf (%23.7) seviyesinde yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 290'ı (%47) iki devlet Anadolu lisesinde, 212'si (%34.4) Mesleki ve Teknik Anadolu lisesinde ve 115'i (%18.6) ise bir Özel Anadolu lisesinde öğrenim görmektedirler.

### Veri Toplama Araçları

#### Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği (KUYÖ)

Savickas ve Porfeli (2012) tarafından geliştirilen ölçek kariyer uyumunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Beşli derecelendirmeli Likert tipi ve toplamda 24 maddeden oluşmaktadır. KUYÖ, 1 "güçlü değil", 5 "çok güçlü" şekilde derecelenmektedir. İlgi, kontrol, merak ve güven olmak üzere dört alt boyuttan ve altışar madden oluşmaktadır (Örnek madde "Bir birey olarak gelişimim için fırsatlar arama"). Her bir alt boyuttan 5 ila 30 puan arasında değişen puanlar elde edilmektedir. Ölçekten alınacak puan kariyer uyumu puanına işaret etmektedir. Savickas ve Porfeli (2012) ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayılarını ilgi faktörü için .82, kontrol faktörü .80, merak faktörü .84, güven faktörü ise .90 olarak bulmuştur. Bu ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasını Büyükgöze-Kavas (2014) gerçekleştirmiştir. Ölçeğin dört faktörlü yapısı, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda test edilmiştir. Uyum değerleri kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmuştur ( $\chi^2=833.063$ ,  $df=248$ ,  $p<.001$ ;  $\chi^2/df=3.36$ ;  $RMSEA=.060$ ,  $SRMR=.049$ ;  $CFI=.90$ ). Ayrıca, Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları toplam ölçek için .91 ve alt boyutları içinse; ilgi .78, kontrol .74, merak .81 ve güven için .81 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırmada ölçek için Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları ilgi faktörü için .80, kontrol faktörü .74, merak faktörü .78, güven faktörü .82 ve ölçeğin tamamı için .91 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu çalışma kapsamında ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları uyum indeksleri açısından incelediğimizde, ölçme aracının bu araştırma için yapısının doğrulandığı görülmektedir ( $\chi^2=579.742$ ,  $sd=244$ ,  $\chi^2/sd=2.376$ ,  $GFI=.92$ ,  $AGFI=.90$ ,  $RMSEA=.04$ ,  $CFI=.93$ ,  $SRMR=.04$ ,  $TLI=.92$ ).

### *Yaşam Doyumunu Ölçeği (YDÖ)*

Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından bireylerin yaşam doyumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Köker (1991) tarafından ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Likert tarzı 7 dereceli (1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 7 “kesinlikle katılıyorum”) ve toplamda 5 maddeden oluşmaktadır (Örnek Madde: “Yaşamım birçok yönüyle ideallerime yakın”). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 7, alınabilecek en yüksek puan ise 35’tir. Ölçekten alınan yüksek puanlar katılımcının yaşam doyumunun yüksek olduğuna işaret ederken; ölçekten alınan düşük puanlar ise, yaşam doyumunu düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .82 olarak bulunmuştur. Köker (1991), ölçeğin üç hafta arayla uygulanan test tekrar test tutarlılık katsayısının .85 olduğunu raporlamıştır. Bu araştırma kapsamında, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu çalışma kapsamında ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları uyum indeksleri açısından incelediğimizde ölçme aracının bu araştırma için yapısının doğrulandığı görülmektedir ( $\chi^2= 10.054$ ,  $sd= 5$ ,  $\chi^2 /sd= 2.011$ , GFI= .99, AGFI= .98, RMSEA= .04, CFI=.99, SRMR= .02, TLI= .98).

### *Gelecek Yönelimi (GY)*

Bu çalışmada Gelecek Yönelimini ölçmek için Sürekli Umut Ölçeği (Snyder vd., 1991a) ve Yaşam Yönelimi Testinin (Scheier ve Carver, 1985) toplam puanından yararlanılmıştır. Fakat Yaşam Yönelimi Testinin 5’li Likert tipi ile ve Sürekli Umut Ölçeği ise 8’li Likert tipi ile derecelendirilmesinden ortaya çıkan eşit olmayan puanlamadan dolayı her bir ölçeğin SPSS programında z puanları hesaplanmış ve bu puanlar toplanmıştır. Ayrıca Gelecek Yönelimi için bu çalışmada yapılan analiz sonuçları uyum indeksleri açısından incelediğimizde, iki ölçeğin birleşiminden oluşan ölçme aracının bu araştırma için yapısının doğrulandığı görülmektedir ( $\chi^2= 160,007$ ,  $sd= 51$ ,  $\chi^2 /sd= 3.137$ , GFI= .95, AGFI= .93, RMSEA= .05, CFI=.95, SRMR= .03, TLI= .93).

*Yaşam Yönelimi Testi (YYT)*: Scheier ve Carver (1985) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplamda 12 maddeden (Örnek madde: “Her şeyin iyi tarafından bakarım”) ve 4 maddesi dolgu maddeden (puanlamaya dahil edilmemiştir) oluşmaktadır. YYT, iyimserliği ölçmeyi amaçlamaktadır. Beşli derecelendirmeli Likert tipi ölçek 0 “kesinlikle katılmıyorum” ve 4 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinin dördü yaşama olumlu bakış açısını (iyimser) ve dördü de olumsuz bakış açısını (kötümser) gösteren ifadelerden oluşmaktadır. Alınan yüksek puanlar iyimserliğin yüksek seviyede olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin, Türkçe uyarlaması Aydın ve Tezer (1991) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, ölçeğin iç tutarlık katsayısının .72 ve dört hafta arayla uygulama sonucu elde edilen test tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .77 olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma kapsamında, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır.

*Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ)*: Snyder ve diğerleri (1991a) tarafından geliştirilen ölçek 12 madde ve “eyleyici düşünme” ve “alternatif yollar düşüncesi” olarak iki alt boyut ve 4 tane dolgu maddeden (puanlamaya dahil edilmemiştir) oluşmaktadır. İki alt boyuttan elde edilen puanlar Sürekli Umut Ölçeği’nin toplam puanını ve umut düzeyini yansıtmaktadır (Örnek madde: “Enerjik bir biçimde amaçlarıma ulaşmaya çalışırım”). SUÖ’den alınabilecek en düşük puan 8 iken en yüksek puan 64 olabilmektedir. Ölçek için Cronbach Alfa katsayıları .74 ile .84 arasında değiştiği raporlanmıştır (Snyder vd., 1991a). Bu araştırma için Tarhan ve Bacanlı’nın (2015) Türkçeye uyarlama çalışması sonucundan elde ettiği ölçek formundan yararlanılmıştır. Ölçek 8’li Likert tipinde 1 “kesinlikle yanlış” ve 8 “kesinlikle doğru” olarak derecelendirilmektedir. Araştırmacıların faktör analizi sonuçlarına göre SUÖ’nün orijinal ölçekteki gibi iki faktörlü olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .83 ve KMO değeri .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam varyansı açıklama oranı % 61 olarak belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre uyum indeksleri GFI=.96, AGFI=.92, RMR= .08, NNFI=.94, RFI=.90, CFI=.96 ve RMSEA=.077 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları Alternatif Yollar Düşünce faktörü için .71, Eyleyici Düşünce faktörü için .72 ve ölçeğin tamamı için .82 olarak hesaplanmıştır.

*Kişisel Bilgi Formu*

Bu form katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve devam ettikleri okul türünü belirlemek amacıyla oluşturulmuştur.

*İşlem*

Araştırma için gerekli etik izinler Üniversite Etik Kurulundan ve İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır. Verilerin toplanması birinci yazar tarafından okullardan önceden randevu alınarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilere öncelikle araştırmanın amacı, çalışmaya katılımla ilgili gönüllülük ve gizlilik ilkelerine ilişkin gerekli standart açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilere kalem kâğıt formatında veri toplama araçları dağıtılarak, veriler toplanmıştır. Veri toplama işlemi sınıf ortamında bir ders saati (40 dakika) süresinde gerçekleştirilmiştir.

*Verilerin Analizi*

Verilerin analiz aşamasında öncelikle verilerin yapısal eşitlik modellemesi için gerekli varsayımları karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Bu amaçla önce uç değerler incelenmiştir. Z değeri -3 ile +3 aralığında bulunmayan veriler analizden çıkarılmıştır. Ayrıca verilerin Mahalanobis uzaklıkları hesaplanmıştır. Bu işlemler sonucunda 36 veri analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan 617 katılımcıya ait verilerle, ölçeklerin toplam puanlarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin -1.5 ve +1.5 arasında olduğu görülmüştür. Böylece verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Araştırmanın verilerinin analizinde Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), Aracılık Analizi Yapısal Eşitlik Modellemesi aracılığı ile kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında 1000 bootstrap (özyükleme) yapılarak bootstrap katsayısı ve güven aralıkları oluşturulmuştur. Dolaylı etkinin anlamlı olduğuna karar verebilmek için işlem sonucunda oluşan güven aralığı alt ve üst sınırının sıfır olmaması gerekmektedir (Preacher ve Hayes, 2008). Araştırmada betimsel istatistikler için SPSS 22.00 programı, doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modellemesi içinse AMOS 22 programı kullanılmıştır. Modelin uyumluluğu,  $\chi^2$ ,  $\chi^2/sd$ , İyi Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Standardize Ortalama Hataların Kara Kökü (SRMR) ve Tucker Lewis İndeksi (TLI) değerleri açısından değerlendirilmiştir. Bu belirtilen indekslerin değerlendirilme referans aralığı ise  $\chi^2/sd$  değeri için 2 ve altında olması iyi uyum, 5'e kadar değer kabul edilebilir uyum; GFI değeri .90 ve üzeri olması iyi uyum iken .85 ile .90 arasında olması kabul edilebilirdir. CFI, .95 ile 1.00 arasında olması iyi uyum iken .90 ile .95 arasındaki değer kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir (Kline, 2011; Schumacker ve Lomax, 2010; Wang ve Wang, 2012). Öte yandan, RMSEA ve SRMR'nin .05'ten küçük olması iyi uyum, .08'e kadar kabul edilebilir fakat 10 ve üzeri zayıf model veri uyumu göstermektedir (Browne ve Cudeck, 1993; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003). Son olarak, TLI değerinin .95 ile 1.00 arasında olması iyi uyum .90 ve 95 arasında olması ise kabul edilebilir uyum değerine işaret etmektedir (Baumgartner ve Homburg, 1996; Marsh, Hau, Artelt, Baumert ve Peschar, 2006). Ayrıca, bu çalışmanın hata payı 0.01 olarak kabul edilmiştir.

**Bulgular**

Araştırma kapsamında, yapısal eşitlik model analizlerinden önce ölçme araçlarının geçerlikleri için yapılan doğrulayıcı faktör analizi bulgularının gerekli referans değerleri arasında ve iyi uyum gösterdikleri görülmüştür. Ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizi bulguları, ölçeklerin tanıtıldığı bölümde verilmiştir. Değişkenler arasındaki betimsel istatistik değerleri, korelasyon değerleri ve model test sonuçları sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

*Kariyer Uyumu, Gelecek Yönelimi ve Yaşam Doyumuna İlişkin Betimsel ve Korelasyon Değerlerine Ait Bulgular*

Değişkenlere ait aritmetik ortalama, standart sapma, yaşam doyumu, gelecek yönelimi ve kariyer uyumu arasındaki korelasyon değerleri ile çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

**Tablo 1.** Araştırmaya ilişkin Değişkenler ile ilgili Betimsel ve Korelasyon Değerleri

	X	Sd	YD	GY	Çarpıklık	Basıklık
YD	23.60	5.92	-		-.446	-.098
GY	.00	7.49	.546**	-	-.812	.937
KU	90.13	15.07	.474**	.705**	-.679	.558

\*\*p&lt;.01

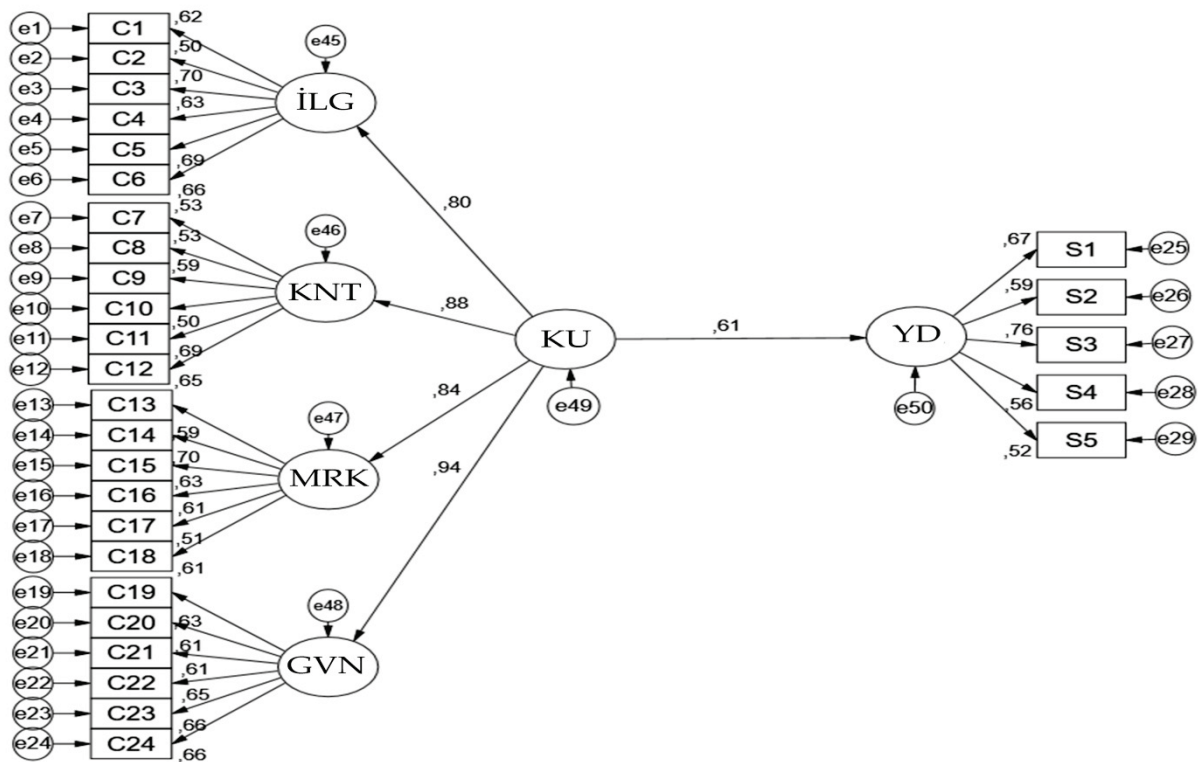
Not. YD; Yaşam Doymu, GY; Gelecek Yönelimi, KU; Kariyer Uyumu

Tablo 1’de değişkenler arasındaki korelasyon değerlerine bakıldığında yaşam doymu ve gelecek yönelimi arasında ( $r = .55, p < .01$ ) kariyer uyumu ve yaşam doymu arasında ( $r = .47, p < .01$ ) ve kariyer uyumu ve gelecek yönelimi arasında ( $r = .71, p < .01$ ) pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

### Model 1: Kariyer Uyumunun Yaşam Doymu ile İlişkisinin İncelenmesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda tasarlanan Model 1 ve Model 2’ye ait Yapısal Eşitlik Modellemesi analiz sonuçları aşağıda Şekil 2 ve Şekil 3’te sunulmuştur.

Kariyer uyumu ve yaşam doymu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracılığının olup olmadığını incelemek için Baron ve Kenny’nin (1986) önerdiği yöntemden bu çalışmada yararlanılmıştır. Bu araştırmacılara göre aracılık analizi için gerekli olan kriterlerden biri bağımlı ve bağımsız değişken arasında anlamlı ilişki olmasıdır. Model 2’nin test edilebilmesi için öncelikle Model 1 test edilmiştir ve Şekil 2’de sunulmuştur.

**Şekil 2.** Model 1; Kariyer Uyumunun Yaşam Doymunu Yordama Gücü

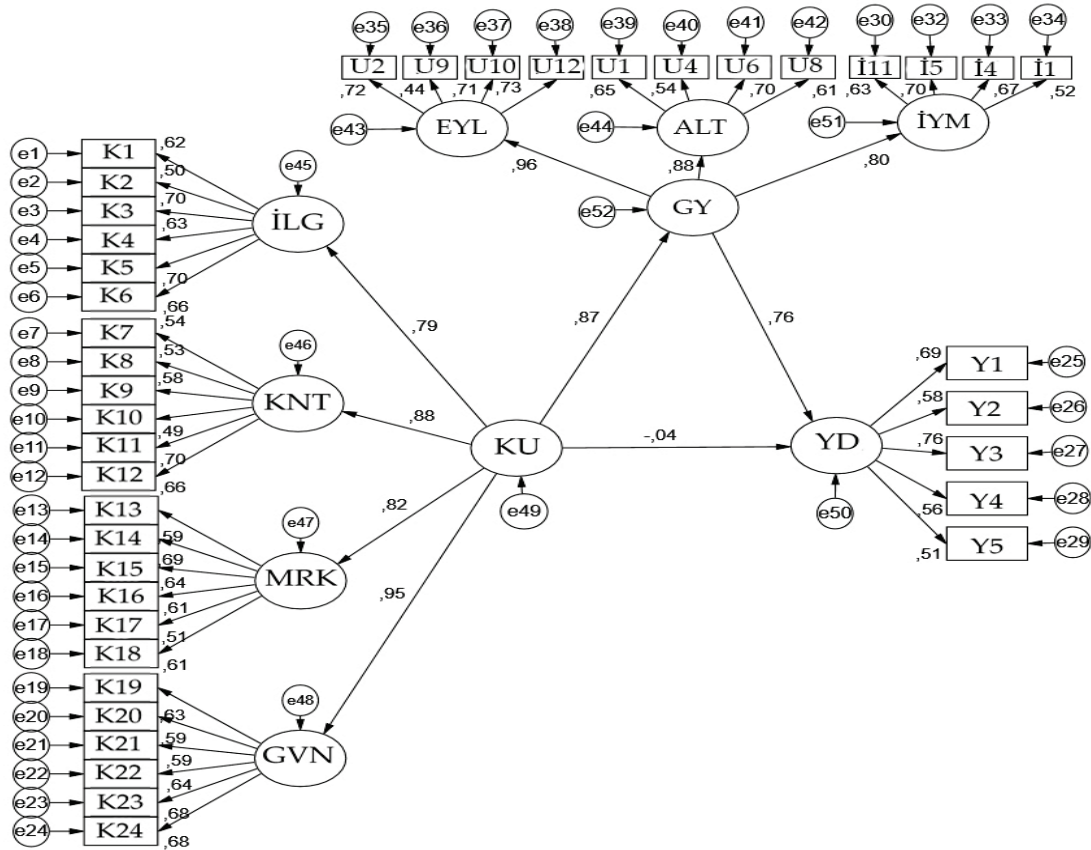
Not. İLG; İlg, KNT; Kontrol, MRK; Merak, GVN; Güven, KU; Kariyer Uyumu, YD; Yaşam Doymu

Şekil 2’de görüldüğü gibi, oluşturulan modelin uyum indeksleri incelendiğinde modelin kabul edilebilir uyum göstererek doğrulandığı ( $\chi^2 = 821,028, \chi^2 / sd = 2,231, GFI = .91, AGFI = .90, RMSEA = .045, CFI = .92, SRMR = .045, TLI = .91$ ) ve kariyer uyumunun yaşam doymunu .61 düzeyinde yordadığı görülmektedir.

### Model 2: Kariyer Uyumu ve Yaşam Doymu İlişkisinde Gelecek Yöneliminin Aracı Rolünün İncelenmesi

Kariyer uyumu ve yaşam doymu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracılık rolü incelenmesi için Baron ve Kenny'nin (1986) önerileri doğrultusunda Model 2 incelenmiştir. Model 2' de öncelikle aracı değişken olan gelecek yönelimi ve bağımsız değişken olan kariyer uyumu arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır. Bunun yanı sıra, bağımsız değişken olan kariyer uyumunun etkisi kontrol edildiğinde aracı değişken olan gelecek yöneliminin bağımlı değişken olan yaşam doymu anlamlı bir şekilde yordamalıdır. Son olarak da, modelde aracılık rolünü ortaya koymak için aracı değişkenin etkisi kontrol edildiğinde bağımsız değişken kariyer uyumu ve bağımlı değişken yaşam doymu arasında ilişkinin anlamsız veya miktarında azalma olmalıdır.

Araştırmanın amacını test etmek için model 2 oluşturulmuş ve şekil 3'te sunulmuştur.



**Şekil 3.** Model 2; Kariyer Uyumu ve Yaşam Doymu ilişkisinde Gelecek Yöneliminin Aracılık Rolü  
 Not. İLG; İlgî, KNT; Kontrol, MRK; Merak, GVN; Güven, KU; Kariyer Uyumu, YD; Yaşam Doymu, GY; Gelecek Yönelimi, EYL; Eyleyici Düşünce, ALT; Alternatif Yollar Düşüncesi; İYM; İyimserlik

Model 1 ve Model 2'ye ait model testi sonuçları Baron ve Kenny'nin (1986) önerdiği aracılık etkisi açısından incelendiğinde; Model 1'de Kariyer uyumu ve yaşam doymu arasında yordayıcılık ilişkisinin olduğu doğrulanmıştır ( $\beta=.61$ ,  $p<.001$ ). Bunun yanı sıra, model 2'de kariyer uyumunun gelecek yönelimini ( $\beta=.87$ ,  $p<.001$ ) ve gelecek yöneliminin de yaşam doymunu ( $\beta=.76$ ,  $p<.001$ ) anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür.



**Tablo 2.** Modeller Üzerinde Yapılan Analizler Sonucu Regresyon ve Varyans Değerleri

Regresyon Değerleri	Standart				Bias%95	
	$\beta$	$\beta$	S.E.	C.R.	Alt limit	Üst limit
GY $\leftarrow$ KU	.866	.670	.072	9.356**		
YD $\leftarrow$ GY	.761	1.716	.335	5.126**		
YD $\leftarrow$ KU (Doğrudan etki)	-.038	-.066	.211	-.314		
YD $\leftarrow$ KU (Toplam etki)	.614	1.096	.127	8.659**		
YD $\leftarrow$ GY $\leftarrow$ KU (Dolaylı etki)	.659	1.150			.424	.942
Açıklanan varyans değeri	R <sup>2</sup>					
Gelecek Yönelimi	75					
Yaşam Doyumu	53					

\*\*p&lt;.001

Not. KU; Kariyer uyumu, GY; Gelecek yönelimi, YD; Yaşam doyumu

Model 2’de kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracılık etkisinin incelendiği yapısal eşitlik modelinde, Şekil 3’te ve Tablo 2’de görüldüğü gibi kariyer uyumunun yaşam doyumu ile ilişkisinde standardize edilmiş regresyon katsayısının ( $\beta=.61$ ,  $p<.001$ ) düştüğü ve anlamsızlaştığı görülmüştür ( $\beta = -.04$ ,  $p>.001$ ). Ayrıca Şekil 3’teki model 2’nin uyum indeksleri incelendiğinde model 1’e göre indeks değerlerinin daha düşük olduğu görülmektedir ( $\chi^2 = 1571,560$ ,  $\chi^2/sd = 2,054$ , GFI= .887, AGFI= .87, RMSEA=.041, CFI= .909, SRMR= .0456, TLI= .90).

Bu bulgular ışığında kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracı etkiye sahip olduğu söylenebilir. Aracı etkinin tespitinden sonra gelecek yöneliminin aracılık rolünün ne kadar etkili olduğunu belirlemek amacıyla bootstrap (özyükleme) güven aralığı incelenmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere bootstrap (özyükleme) alt ve üst limitlerinin sıfırın üstünde olduğu ve gelecek yöneliminin tam aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir (Preacher ve Hayes, 2008).

### Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Lise öğrencilerinin kariyer uyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin aracılık rolünün incelendiği bu çalışmada kariyer uyumunun gelecek yöneliminin yordayıcısı olduğu, gelecek yöneliminin de yaşam doyumunun yordayıcı olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin kariyer uyumları arttıkça gelecek yönelimleri de artmaktadır. Bu bulgulara benzer şekilde kariyer uyumunun geleceğe yönelik olumlu eğilimi ve iyimser beklentiyi etkilediği yönünde araştırma sonuçları vardır (Öncel, 2014; Santilli vd., 2017). Kariyer uyumu bireylerin kariyer sürecinde karşılaşılabileceği engellere hazırlıklı olması ve başa çıkabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Savickas, 1997). Gelecek yönelimi ise gelecekle ilgili umut ve iyimserliği içeren (Santilli vd., 2017) gençlerin kariyer ve iş seçenekleri hakkında karar vermelerinin temelini oluşturan (Chua vd., 2015) bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle, kariyer gelişim sürecinde karşılaşılan engellerle başa çıkabilen, olası zorluklarla da başa çıkabileceğine inanan bireyin gelecek konusunda da umut ve iyimserlik içerisinde olması beklenebileceği gibi kariyer ve iş seçenekleri hakkında daha etkili karar verebileceği söylenebilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu öğrencilerin gelecek yöneliminin yaşam doyumunun anlamlı bir yordayıcısı olduğudur. Öğrencilerin gelecek yönelimleri arttıkça yaşamdan aldıkları doyum da artmaktadır. Alanyazında bu araştırma bulgularına paralel birçok çalışmaya rastlanmıştır (Cabras ve Mondo, 2018; Konstam, Celen-Demirtas, Tomek ve Sweeney, 2015; Santilli vd., 2014). Gelecek yönelimli insanlar, amaca yönelik görevleri yerine getirmede daha fazla kararlılık gösterirken, daha fazla memnuniyet duyma ve yaşamdan doyum sağlama eğilimindedir (Akbarzadeh vd., 2014; Ferrari vd.,

2010). Bireylerin mevcut davranışlarının gelecekteki sonuçlarını tahmin edilebilmesinde gelecek yönelimin önemli bir rolü söz konusudur. Gelecek yönelimine sahip olan bireyler mevcut davranışlarının gelecekle ilgili amaç ve istekleriyle ilişkili olduğunu ve davranışlarının yaşamlarının üzerindeki olumlu etkisinin farkındadır (Avci, 2013; Schuitema vd., 2014). Böylece davranışlarını yaşam doyumu sağlayacak şekilde düzenleyebilirler. Bunun yanı sıra, gelecek yönelimli bireyler amaçları doğrultusunda davranış gösterebildiklerinden dolayı daha fazla yaşam doyumu sağlayabilirler (Cabras ve Mondo, 2018).

Mevcut çalışmada kariyer uyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide gelecek yöneliminin aracılık rolünün olup olmadığına ilişkin bulgularına göre lise öğrencilerinde gelecek yönelimi, kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde tam aracılık ettiği görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde, yapılan araştırmaya benzer iki çalışmadan biri İtalyan ve İsviçreli ergen öğrencilerle (Santilli vd., 2017) diğeri ise İspanyol ve İtalyan üniversite öğrencileri (Cabras ve Mondo, 2018) ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan mevcut araştırmanın sonuçları bahsi geçen iki çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Her üç çalışmanın sonuçları, hem ergenlerde hem de genç yetişkinlerde kariyer uyumunun gelecek yönelimi aracılığı ile genel yaşam doyumunda olumlu katkıya sahip olduğuna işaret etmektedir. Santilli vd. (2017) tarafından İtalyan ve İsviçreli ergen öğrenciler ile gerçekleştirilen çalışmada kariyer uyumu ve yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin İtalyan öğrenciler için kısmi aracılık ettiği, İsviçreli öğrencilerde ise gelecek yöneliminin tam aracılık ettiği tespit edilmiştir. Bu iki ülke gençleri arasındaki farklı bulguların çıkmasını Santilli vd. (2017), İtalya ve İsviçre eğitim sistemleri arasındaki farklılıktan kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. İsviçre'deki öğrencilerin İtalya'daki öğrencilere kıyasla daha erken yaşta henüz ortaokulda mesleki yönelim zorunluluğuna sahip olduğu, sadece akademik başarısı yüksek öğrencilerin lise ve üniversiteye gidebildiği, başarısı düşük olanların ise meslek okullarına gittiği bir eğitim sistemi söz konusudur. Santilli vd. (2017) bu durumun sonucunda İsviçreli öğrencilerin daha erken yaşta gelecek yönelimi farkındalığı kazanmak zorunda kalmalarının bulgulardaki farklılığın kaynağı olabileceğini ifade etmiştir. Mevcut çalışmanın sonucunda da gelecek yöneliminin tam aracılık rolüne sahip olduğu bulgusunun, İsviçreli öğrenciler ile gerçekleştirilen çalışma sonuçları ile daha fazla benzerlik gösterdiği düşünülebilir. Bu benzerlikten yola çıkarak düşünüldüğünde, her ne kadar Türk eğitim sisteminde erken yaşta bir mesleki yönelim zorunluluğu olmasa da ortaokul ve lise sonunda öğrenciler daha iyi bir üst eğitim kurumlarına gidebilmeleri için oldukça rekabet gerektiren sınavlara girmek zorunda olmaları söz konusudur. Bu sınavlarda başarı göstermek için ailenin ve çevrenin baskıları, öğrencilerin erken yaşlarda gelecek yönelimlerinin etkilenmesine neden olabilmektedir.

Diğer yandan mevcut araştırma bulgularına göre kariyer uyumunun artması gelecek yönelimini dolayısıyla da yaşam doyumunu arttırmaktadır. Bu bulgular ışığında okullarda öğrencilerin kariyer uyumunu geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması, öğrencilerin kariyer sürecinde karşılaşacakları engellerle başa çıkmalarını sağlayabileceği gibi aynı zamanda gelecekle ilgili olumlu duygular da oluşturacağından, öğrencilerin yaşam doyumlarına da katkıda bulunacağı söylenebilir. Buradan hareketle okul rehberlik servislerinde çalışmakta olan okul psikolojik danışmanlarının gerek sınıf içi rehberlik etkinlikleri gerekse geliştirilecek grup rehberliği ve psikoeğitim programları aracılığıyla öğrencilerin kariyer gelişim süreçlerinin destekleyebileceği söylenebilir.

Bu araştırma her ne kadar lise öğrencilerinin kariyer uyumu ile yaşam doyumu ilişkisinde gelecek yöneliminin aracılık rolünün incelendiği Türkiye'deki ilk çalışma olsa da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın verileri sadece Adana'daki iki farklı türde beş lisede öğrenim gören öğrencilerle sınırlı olmasından dolayı genellenebilirliği düşük olduğu söylenebilir. Daha genellenebilir bulgular için farklı şehirlerdeki farklı lise türlerinde öğrenim gören daha büyük örneklemelerde çalışılması yararlı olacaktır. Bu çalışmanın amacı kariyer uyumu ile yaşam doyumunun ilişkisinde

gelecek yöneliminin aracı rolünü incelemek olarak sınırlandırıldığı için gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı sosyo-demografik ve psikolojik değişkenler açısından incelenmesinin kariyer uyumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişki hakkında yeni ve önemli bilgiler sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca bu çalışmada araştırmanın amacı içerisinde yer almadığı için kariyer uyumunun dört alt boyutu olan; ilgi, kontrol, güven ve merak alt boyutları analizlere dahil edilmeyip kariyer uyumunun alt boyutları incelenmemiştir. Gelecekteki çalışmalarda oluşturulacak modellerde kariyer uyumu değişkeninin çok boyutlu bir şekilde incelenmesi modeldeki ilişkiler hakkında daha detaylı bilgiler sağlayacağı düşünülebilir. Benzer bir şekilde, bu çalışmada yaşam doyumu genel yaşam doyumu üzerinden değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında yeni yapılacak çalışmalarda yaşam doyumu değişkeninin çok boyutlu değerlendirilmesinin (Gilman vd., 2008) lise öğrencilerinin yaşam doyum boyutları hakkında alanyazına yeni bilgiler ile katkı sunabileceği düşünülmektedir.

### **Teşekkür**

Çukurova Üniversitesi Araştırma Fonu Saymanlığı'na (SYL-2017-8898) yüksek lisans tezinden üretilen bu çalışmaya katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

### Kaynakça

- Akbarzadeh, M., Mostafavi, M., Mirzaee, A., Asadi, S., Hashemzadeh, A. ve Reyhani Nahr, A. (2014). Relationship between time perspective and work hope. *Bulletin of Environment, Pharmacology and Life Sciences*, 3, 157-163.
- Atance, C. M. ve O'Neill, D. K. (2001). Episodic future thinking. *Trends in Cognitive Sciences*, 5, 533-539.
- Avci, S. (2013). Relations between self-regulation, future time perspective and the delay of gratification in university students. *Education*, 133, 525-537.
- Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7(26), 2-9.
- Bailey, T. C., Eng, W., Frisch, M. B. ve Snyder, C. R. (2007). Hope and optimism as related to life satisfaction. *Journal of Positive Psychology*, 2, 168-175.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Baumgartner, H. ve Homburg, C. (1996). Applications of structural equation modeling in marketing and consumer research: A review. *International Journal of Research in Marketing*, 13(2), 139-161.
- Bembenutty, H. ve Karabenick, S. A. (2004). Inherent association between academic delay of gratification, future time perspective, and self-regulated learning. *Educational Psychology Review*, 16, 35-57.
- Blustein, D. L. (2011). Vocational psychology at the fork in the road: Staying the course or taking the road less traveled. *Journal of Career Assessment*, 19, 316-322.
- Browne, M. W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. K. A. Bollen ve J. S. Long (Ed.), *Testing structural equation models* içinde (s. 136-162). Newbury Park, CA: Sage.
- Bryant, F. B. ve Cvengros, J. A. (2004). Distinguishing hope and optimism: Two sides of a coin, or two separate coins?. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 273-302.
- Büyükgöze-Kavas, A. (2014). Validation of the career adapt-abilities scale-Turkish form and its relation to hope and optimism. *Australian Journal of Career Development*, 23(3), 125-132.
- Büyükgöze-Kavas, A., Duffy, R. D. ve Douglass, R. P. (2015). Exploring links between career adaptability, work volition, and well-being among Turkish students. *Journal of Vocational Behavior*, 90, 122-131.
- Cabras, C. ve Mondo, M. (2018). Future orientation as a mediator between career adaptability and life satisfaction in university students. *Journal of Career Development*, 45(6), 1-13.
- Chemers, M. M., Watson, C. B. ve May, S. T. (2000). Dispositional affect and leadership effectiveness: A comparison of self-esteem, optimism, and efficacy. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 26, 267-277.
- Chua, L. W., Milfont, T. L. ve Jose, P. E. (2015). Coping skills help explain how future-oriented adolescents accrue greater well-being over time. *Journal of Youth and Adolescence*, 44, 2028-2041.
- Creed, P. A. ve Hughes, T. (2013). Career development strategies as moderators between career compromise and career outcomes in emerging adults. *Journal of Career Development*, 40, 146-163.
- Di Maggio, I., Ginevra, M. C., Nota, L. ve Soresi, S. (2016). Development and validation of an instrument to assess future orientation and resilience in adolescence. *Journal of Adolescence*, 51, 114-122.
- Diener, E. ve Lucas, R. E. (1999). Personality and subjective well-being. D. Kahneman, E. Diener ve N. Schwarz (Ed.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* içinde (s. 213-229). New York, NY, US: Russell Sage Foundation.
- Diener, E., Diener, M. ve Diener, C. (1995). Factors predicting the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 851-864.

- Diener, E., Emmons, R. E., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Erickson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Ferrari, L., Nota, L. ve Soresi, S. (2010). Time perspective and indecision in young and older adolescents. *British Journal of Guidance & Counselling*, 38, 61-82.
- Gagne, M. ve Shepherd, M. (2001). A comparison between a distance and a traditional graduate accounting class. *T.H.E. Journal*, 28(9), 58-65.
- Gilman, R., Huebner, E. S., Tian, S., Park, N., O'Byrne, J., Schiff, M. . . . ve Langknecht, H. (2008). Cross-national adolescent multidimensional life satisfaction reports: Analyses of mean scores and response style differences. *Journal Youth Adolescence*, 37, 142-154.
- Ginevra, M. C., Sgaramella, T. M., Santilli, S., Ferrari, L., Nota, L. ve Soresi, S. (2016). Visions about future: A new scale assessing optimism, pessimism and hope in adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 17, 187-210.
- Ginzberg, E. (1984). Career development. D. Brown ve L. Brooks (Ed.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* içinde (s. 169-191). San Francisco: Jossey-Bass.
- Haar, J. M., Russo, M., Sune, A. ve Ollier-Malaterre, A. (2014). Outcomes of work-life balance on job satisfaction, life satisfaction and mental health: A study across seven cultures. *Journal of Vocational Behavior*, 85, 361-373.
- Herr, E. L., Cramer, S. H. ve Niles, S. G. (2004). *Career guidance and counseling through the lifespan-systematic approaches*. Boston: Allyn & Bacon.
- Hirschi, A. (2009). Career adaptability development in adolescence: Multiple predictors and effect on sense power and life satisfaction. *Journal of Vocational Behaviour*, 74(2), 145-155.
- Hirschi, A., Niles, S. G. ve Akos, P. (2011). Engagement in adolescent career preparation: Social support, personality and the development of choice decidedness and congruence. *Journal of Adolescence*, 34, 173-82.
- Huebner, E. S., Laughlin, J. E., Ash, C. ve Gilman, R. (1998). Further validation of the multidimensional students' life satisfaction scale. *Journal of Psychological Assessment*, 16, 118-134.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Konstam, V., Celen-Demirtas, S., Tomek, S. ve Sweeney, K. (2015). Career adaptability and subjective wellbeing in unemployed emerging adults a promising and cautionary tale. *Journal of Career Development*, 42, 463-477.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Laghi, F., D'Alessio, M., Pallini, S. ve Baiocco, R. (2009). Attachment representations and time perspective in adolescence. *Social Indicators Research*, 90, 181-194.
- Maggiore, C., Johnston, C. S., Krings, F., Massoudi, K. ve Rossier, J. (2013). The role of career adaptability and work conditions on general and professional well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 83, 437-449.
- Mann, L., Harmoni, R. ve Power, C. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence*, 12(3), 265-278.
- Marsh, H. W., Hau, K. T., Artelt, C., Baumert, J. ve Peschar, J. L. (2006). OECD's brief self-report measure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing*, 6(4), 311-360.
- Masdonati, J. ve Fournier, G. (2015). Life design, young adults, and the school-to-work transition. L. Nota, L. ve J. Rossier (Ed.), *Handbook of life design: From practice to theory and, from theory to practice* içinde (s. 117-133). Boston, MA, US: Hogrefe Publishing.

- Niles, S. G., Amundson, N. E. ve Neault, R. A. (2011). *Career flow: A hope-centered approach to career development*. Columbus, OH: Pearson.
- Nota, L., Soresi, S., Ferrari, L. ve Ginevra, M. C. (2014). Vocational designing and career counseling in Europe: Challenges and new horizons. *European Psychologist*, 19, 248-259.
- OECD/European Communities. (2004). *Career guidance: A handbook for policy makers*. Paris, France: OECD Publications.
- Öncel, L. (2014). Career adapt-abilities scale: Convergent validity of subscale scores. *Journal of Vocational Behavior*, 85, 13-17.
- Patton, W., Bartrum, D. A. ve Creed, P. A. (2004). Gender differences for optimism self-esteem expectations and goals in predicting career planning and exploration in adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 4(3),193-209.
- Peterson, C. ve Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A classification and handbook*. New York: Oxford University Press/Washington, DC: American Psychological Association.
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891.
- Rottinghaus, P. J., Day, S. X. ve Borgen, F. H. (2005). The career futures inventory: A measure of career-related adaptability and optimism. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 3-24.
- Santilli, S., Marcionetti, J., Rochat, S., Rossier, J. ve Nota, L. (2017). Career adaptability, hope, optimism, and life satisfaction in Italian and Swiss adolescents. *Journal of Career Development*, 44, 62-76.
- Santilli, S., Nota L., Ginevra, M. C. ve Soresi, S. (2014). Career adaptability, hope and life satisfaction in workers with intellectual disability. *Journal of Vocational Behavior*, 85, 67-74.
- Savickas, M. L. (1997). Career adaptability: An integrative construct for life-span, life-space theory. *Career Development Quarterly*, 45, 247-259.
- Savickas, M. L. (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behavior. D. Brown (Ed.), *Career choice and development* içinde (s. 149-206). San Francisco: Jossey-Bass.
- Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. S. D. Brown ve R. W. Lent (Ed.), *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work* içinde (s. 42-70). Hoboken, New Jersey: Wiley & Sons.
- Savickas, M. L. (2008). Helping people choose jobs: A history of guidance profession. J. A. Athanasou ve R. V. Esbroeck (Ed.), *International Handbook of Career Guidance* içinde (s. 97-113). Dordrecht: Springer.
- Savickas, M. L. (2013). Career construction theory and practice. R. W. Lent ve S. D. Brown (Ed.), *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work* (s. 144-180). Hoboken: John Wiley & Sons.
- Savickas, M. L. ve Porfeli, E. J. (2012). Career adapt-abilities scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 661-673.
- Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J. P., Duarte, M. E., Guichard, J. ve Van Vianen, A. E. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 239-250.
- Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcomes expectancies. *Health Psychology*, 4, 219-247.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Method of Psychological Research*, 8(2), 23-74.
- Schuitema, J., Peetsma, T. ve Van der Veen, I. (2014). Enhancing student motivation: A longitudinal intervention study based on future time perspective theory. *The Journal of Educational Research*, 107, 467-481.

- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. New York: Taylor & Francis Group.
- Seginer, R. (2009). *Future orientation: Developmental and ecological perspectives*. New York: Springer
- Seligman, M. E. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). *Positive psychology: An introduction*. American Psychological Association.
- Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L. ve Adams, V. H. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventive Psychology, 9*, 249-270.
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T. ... ve Harney, P. (1991a). The will and the ways: Development and validation of an individual-difference measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*, 570-585.
- Snyder, C. R., Irving, L. ve Anderson, J. R. (1991b). Hope and health: Measuring the will and the ways. C. R. Snyder ve D. R. Forsyth (Ed.), *Handbook of social and clinical psychology: The health perspective* içinde (s. 285-305). Elmsford, NY: Pergamon Press.
- Stoddard, S. A., Zimmerman, M. A. ve Bauermeister, J. A. (2011). Thinking about the future as a way to succeed in the present: A longitudinal study of future orientation and violent behaviors among African American youth. *American Journal of Community Psychology, 48*, 238-246.
- Sun, R. C. ve Shek, D. T. (2012). Beliefs in the future as a positive youth development construct: A conceptual review. *The Scientific World Journal, 18*(3), 1-8.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space, approach to career development. D. Brown ve L. Brooks (Ed.), *Career choice and development* içinde (s. 197-261). San Francisco: Jossey-Bass.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston, MA: Pearson.
- Tarhan, S. ve Bacanlı, H. (2015). Sürekli umut ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 3*(1), 1-14.
- Wang, J. ve Wang, X. (2012). *Structural equation modeling: Applications using Mplus*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Wong, S. S. ve Lim, T. (2009). Hope versus optimism in Singaporean adolescents: Contributions to depression in life satisfaction. *Personality and Individual Differences, 46*, 648-652.